

Література

1. Белкіна-Ковальчук О.В. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2006. 21 с.
2. Бондарук І.П. Формування критичного мислення дев'ятикласників у процесі навчання історії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ірина Петрівна Бондарук ; Ін-т педагогіки НАПН України. К., 2012. 276 с.
3. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Вукіна Н.В., Сущенко І.М. Критичне мислення: як цьому навчати : [наук.-метод. посібник] / за наук. ред. О.І. Пометун. Харків, 2007. 190 с.
4. Дементієвська Н. П. Стратегії розвитку навичок критичного мислення учнів при оцінюванні ресурсів Інтернету, Програма спецкурсу підвищення кваліфікації викладачів системи післядипломної педагогічної освіти, Проект Світового банку «Рівний доступ до якісної освіти в Україні». URL: <http://www.scribd.com/doc/33487253>.
5. Критичне мислення: Навіщо і як його розвивати. URL: <https://womo.ua/kritichne-mislennya-navishho-i-yak-yogo-rozvivati/>.

Ковальов А.М.

студент II курсу

заочне відділення

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

**ІСТОРИЧНА ТЕМА В ПОЕЗІЇ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ІДЕАЛ»**

***Анотація.** У статті розкривається бачення П. Кулішем місіонерської ролі України в колі сусідніх народів, що історично вважались ворогами і порабителлями. Увагу акцентовано на суперечливості та хибності суспільно-політичних поглядів митця, який єдино правильним вважав існування України в лоні великої імперії, що мала б центр у Московії, незрілості його поглядів на роль козацтва у збереженні державності.*

***Ключові слова:** історична тема, Руїна, імперія, амбівалентність, культурницький вплив.*

Творчість П. Куліша, його поезія та проза, не втрачають актуальності й досі, адже вони спрямовані, насамперед, на найпрогресивнішу частину суспільства – інтелігенцію. Зокрема, через проведені історичні паралелі з часами Руїни, автор намагався донести до свідомості своїх сучасників ідею, що саме від передової верстви населення залежить подальша доля розвитку держави. У тій критичній ситуації саме козацтво мало зробити свідомий вибір, а точніше – його провідна верства, старшина. Так само в наш час, коли країна в небезпеці через зовнішнього і внутрішнього ворога, інтелігенція має зробити свій свідомий державницький вибір і повести за собою народ. Бо, як бачимо із поезії та прози П. Куліша, козацька сірома стала жертвою політичних інтриг старшини в боротьбі за гетьманський престол. Аналогічно наразі значна маса народу, задурена ворожою пропагандою, робить страшну помилку і поширює Руїну на власній землі. Тому інтелігенція та молодь мають подати приклад того, як не піддатися пропаганді та не допустити будь-яких історичних помилок, що коштуватимуть втрати державності.

Мета цієї статті полягає у зверненні більш прискіпливого погляду на творчість П. Куліша в сенсі подій сьогодення України, зокрема перепрочитання його вірша «Національний ідеал».

Загальновідомо, що П. Куліш – не лише автор історичного роману «Чорна Рада». Його творчу спадщину складають також інші романи, повісті й оповідання, п'єси, поеми та збірки поезій. Саме на цьому, зокрема, наголошують автори навчального посібника у схемах «Видатні особистості української словесності» [3], пропонуючи схеми аналізу його творів, різних за жанром.

Так, його поезія продовжує тематику, виведену в романах письменника. Головну увагу відомий український історик, М. Костомаров, звернув свого часу на висвітлення П. Кулішем козацької доби. За В. Лазаревою, М. Максимович і М. Костомаров виступали опонентами письменника в таких принципових питаннях української історії, як передумови і значення Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького (1648–1657). У той же час, вони критикували українського діяча за несприйняття ним ролі козацтва в українській історії [2].

Значної уваги, на наш погляд, заслуговує його поезія, що торкається теми героїчного минулого України – часів козаччини, Київської Русі та Князівства Литовського.

Особливо чітко ця тема простежується в поезії «Національний ідеал». Тут автор намагається продемонструвати, яким чином культура Стародавньої Русі, а саме України-Русі, вплинула на розвиток культури інших сусідніх народів, зокрема Литви, Московії та Польщі. Україна, яка зазнала нищівного удару від

ординців, зникла як держава, але її культурна спадщина та національний дух не були знищені. Цивілізаторська місія українців розпочалася з їхнього переселення до Московії, яка на той час перебувала на початковому етапі розвитку власної культури. Культурна спадщина України-Русі знайшла в особі Московії свого нащадка, який на той історичний період потребував впливу більш розвинутої культури, а згодом став її носієм і продовжувачем.

При цьому, згадана поезія П. Куліша відображає таку саму цивілізаторську місію України стосовно Великого князівства Литовського. Будучи загарбаною, Україна дала Литві світ православ'я (адже та була язичницькою). Українська мова, культура, релігія, побут стали загальними у багатонаціональному просторі Литовського князівства. Це підтверджується рядками з його поезії:

*Як налягло на Русь татарське лихоліття,
Зісталося в Києві немовби тільки сміття.
На Клязьму й на Москву позабігали люде
І визирали, хто з Киян туди прибуде.
І всі, що руської єдиності ждали,
На Клязьму й на Москву помалу прибували.
І засвітився світ по застумах московських,
І надив буйтурів до себе запорозьких.
І покидаючи свою руїну дикість,
Вбачали під Петром імперії великість [1, с. 201].*

Окрім цього, в поезії П. Куліша простежується думка про необхідність героїчної боротьби українського народу з ополяченням та окатоличенням, що у вірші «Національний ідеал» набуває такого звучання:

*Ляхва з Литовцями не раз укурі бита,
Під плахтою в жінок ховала єзуїта [1, с. 201].*

Культурний вплив прадавньої України, її боротьба у чужородному культурному середовищі за свою самобутність призвели до трансформації останнього, на це чітко вказують рядки з його творчості:

*Навчили ми Ляхву латину занедбати,
Польщизною листи й літописи писати.
Так само й Москалю живу вказали мову
І привели його ід пушкінському слову [1, с. 201].*

А власне українська культура викристалізувалась в цих умовах і розквітла на руїнах країни, живлячись творчістю Т. Шевченка:

*Собі ж добро своє найкраще приховали:
Про рай, свій рідний край, з Тарасом заспівали [1, с. 201].*

Але, на думку автора, українська державність можлива лише в імперії, і

ця суперімперія постає конгломератом Росії, Польщі та України, де відсутня російська бюрократія, польське єзуїтство, а замість нього постають братерські відносини. Ця утопічна мрія лунає у таких строфах:

*Під себе ми своїх сусід не підгортали,
Над гегемонію свободу прекладали.
Без єзуїта Лях, Москаль без бюрократа
Зустріне серед нас приятеля і брата.
Топімо ж у Дніпрі ненавись братню, дику,
Спорудьмо втрьох одну імперію велику.
І духом трьох братів освячений диктатор
Нехай дає нам лад свободи імператор [1, с. 201].*

Але в культурному середовищі за такі імперіалістичні погляди П. Куліш зазнав багато критики. На його творчості і політичних поглядах явно позначився польський вплив. Помітно, як він переносить акценти свого бачення майбутнього української держави із народного середовища на магнатсько-шляхетське.

Особливо відчутним таке спрямування митця стає у подальші періоди його творчості. Цей «здоровий» національний консерватизм П. Куліша, який на перший план ставив культурництво, переріс у заперечення козацтва взагалі і возвеличення «культурності» шляхетсько-магнатської Польщі та абсолютистської Росії.

Звісно, це особисте бачення поета, що постає з ретроспективи його поглядів, виражених у творчості, але на сьогодні воно видається хибним, таким, що було нав'язане чужородними культурницькими впливами. Відтак, творча спадщина П. Куліша видається досить дискусійною, адже й сама сповнена протиріч. Так, він, з одного боку, висвітлює боротьбу українського народу за власну долю, а з іншого – закликає об'єднатися із поневолювачами і разом з ними боротися проти тиранії. Як бачимо, ці судження заперечують одне одного. Такий феномен, вочевидь, пояснюється амбівалентністю його поглядів.

При цьому, на відміну від поезії, проза П. Куліша, виходячи із смислового контексту його творів, зображує козацтво як соціально та політично незрілу масу. Він занижує значення козацтва у боротьбі за незалежність держави, що особливо відчутне в пізніх періодах його творчості. Хоча, безумовно, творчість митця, незважаючи на всю її суперечливість, зробила значний внесок у висвітлення історії України, козацької доби та власне явища козачини. Його літературні образи живі, дозволяють читачеві зануритися в епоху, відчути боротьбу протиріч у суспільстві, та змалювати картину визвольних змагань України.

Отже, у поезії «Національний ідеал» автор торкнувся проблеми

самозбереження нації, її культурницького впливу на народи, що її оточували. Але вірш демонструє і трансформацію соціально-політичних поглядів митця, що, з огляду історичних подій сьогодні, видаються хибними, зокрема ідея про об'єднання українців, росіян та поляків у лоні єдиної імперії. Тим більше, що центром цієї імперії, на його погляд, має бути Московія. Саме тому переосмислення творчої спадщини класиків на історичну тематику залишає неабиякий простір для сучасного літературознавства.

Література

1. Куліш П. Твори: в 2 т. Т. 1. Поезія. К. : Дніпро, 1989. 653 с.
2. Лазарева В. До історіографії досліджень державницько-правових ідей у творчості Пантелеймона Куліша. *Український історичний збірник*. 2012. Вип. 15. URL : <https://md-eksperiment.org/post/20181125-tvorchist-pantelejmona-kulisha>.
3. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.

Кобилко Н.А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Харківський національний університет внутрішніх справ*

ЖІНКА, КАВА, ДОРОГА – ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІ ОБРАЗИ «ТЕПЛИХ ІСТОРІЙ ДО КАВИ» НАДІЙКИ ГЕРБІШ

Анотація. У статті на прикладі збірки оповідань Надійки Гербіш «Теплі історії до кави» розглянуто специфіку жіночої прози, зокрема новий «теплий» напрям української літератури; досліджено взаємопов'язані образи кави, дому й дороги, які допомагають розкрити внутрішній світ головних героїнь, їх погляди на життя.

Ключові слова: жіноча проза, «теплий» напрям, концепт, кава, дорога, дім.

Сучасна українська література поповнилася значною кількістю письменниць, що пов'язано із феміністичною революцією 1900-х – початку 2000-х років. У художніх творах було порушено проблеми прав жінок і їх реалізації в професійній, культурній, сексуальній сферах. Специфіка жіночої прози полягає в особливостях жіночої ідентичності, способах художнього